

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ

DIAGNOSTIC TOOLS FOR DETERMINING FORMATION OF THE ECONOMICAL COMPETENCY OF PROSPECT SKILLED MACHINE-BUILDING WORKERS

Акцентовано увагу на важливості визначення діагностичного інструментарію для оцінювання сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. Стаття є логічним продовженням наукового дослідження однієї з проблем як педагогіки, так і машинобудування – формування економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. Економічна компетентність розглядається як необхідна складова частини професійної компетентності та конкурентоспроможності робітника. Діагностичним інструментарієм для визначення сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю є критерії, показники та рівні, визначення й обґрунтування яких уможливають оцінку, аналіз і коригування процесу формування економічної компетентності. Визначено, що міру сформованості та розвитку досліджуваного явища доцільно оцінювати за такими критеріями, як: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний. На основі критеріїв розроблені показники оцінки, які відображають кількісні та якісні характеристики економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. Мотиваційно-ціннісний критерій складається з комплексу мотивів навчально-пізнавальної діяльності учнів і базується на особистісних інтересах, потребах і бажанні набувати економічні знання. Когнітивний критерій передбачає наявність в учня певного рівня економічних знань, які формують економічне мислення. Діяльнісний критерій характеризується здатністю використовувати економічні знання для вирішення професійних завдань. Рефлексивний критерій визначено за показниками самоорганізованості, самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та відповідальності особистості за виконані дії. Для оцінювання сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю визначено такі рівні: низький, середній і високий.

Ключові слова: економічна компетентність, компоненти, критерії, показники, рівні, кваліфікований робітник.

Attention is focused on the importance of determining diagnostic tools for measuring economical competency of prospect skilled machine-building workers. The article is a logical continuation of the scientific research of one of the problems of both pedagogy and machine building – formation economical competency of prospect skilled machine-building workers. Economic competence is considered as a necessary component of the professional competence and competitiveness of the worker. Criteria, indicators and levels are the diagnostic tools for determining the economical competency of prospect skilled machine-building workers. Determination and justification of which make it possible to evaluate, analyze and adjust the process of formation of economic competence. It is determined that it is expedient to evaluate the measure of formation and development of the phenomenon under such criteria as: motivational-value, cognitive, activity oriented and reflexive. Based on the criteria, there have been developed evaluation indicators that reflect quantity and quality characteristics of the economical competency of prospect skilled machine-building workers. The motivational-value criterion consists of a set of motives of educational and cognitive activity of students, and is based on personal interests, needs and desires to acquire economic knowledge. The cognitive criterion provides for that the student has a certain level of economic knowledge that shapes economic thinking. The activity oriented criterion is characterized by the ability to use economic knowledge to solve professional problems. The reflexive criterion is defined by indicators of self-organization, self-analysis, self-esteem, self-control and responsibility of the person for the completed actions. The following levels are defined to evaluate the economical competency of prospect skilled machine-building workers: low, medium and high.

Key words: economic competence, components, criteria, indicators, levels, skilled worker.

УДК 377.3.091.26: [33:005.336.2]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-27>

Сікорак Л.А.,

здобувач кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Економічна компетентність (далі – ЕК) майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю (далі – МКРМП) об'єднує мотиваційно-ціннісний (інтереси, потреби, бажання, мотиви, моральні цінності, економічну культуру), когнітивний (економічні знання, здібності, навички, інноваційне економічне мислення), операційно-діяльнісний (досвід, підприємницьку компетентність, конкурентоспроможність) і рефлексивно-оцінний (прогнозування, оцінювання економічних результатів діяльності, економічну свідомість) компоненти, які забезпечують формування економічної компетентності та

тісно пов'язані між собою [7, с. 81]. ЕК робітника є необхідною складовою частиною його професійної компетентності та конкурентоспроможності.

Діагностичним інструментарієм для визначення сформованості ЕК МКРМП є критерії, показники та рівні, які необхідно визначити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування ЕК різних фахівців висвітлено в наукових працях як вітчизняних, так і закордонних науковців, а саме: Д. Антонюка (студентів технічних спеціальностей), О. Богоніс (майбутніх молодших спеціалістів готельного та ресторанного сервісу), С. Вітер (молодших спеціалістів

в аграрних коледжах), С. Стеблюк (фахівців в умовах коледжу), В. Приступи (майбутніх інженерів радіозв'язку), В. Москова (майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю), О. Пучкової (студентів у закладах середньої професійної освіти), Ю. Пузієнко (студентів), Т. Кондратенко (учителів технологій), Т. Назаренко (учнів ліцею), А. Завгородньої (учнів основної школи), Н. Кінах (педагогів нової української школи), О. Назарової (учнів професійного ліцею) та ін. У дисертаційних дослідженнях науковці визначають діагностичний інструментарій оцінювання сформованості ЕК.

У забезпеченні економічного розвитку підприємств машинобудівного профілю визначну роль відіграють якості, якими володіють працівники. Сучасні економічні вимоги, глобальні, політичні та соціальні зрушення вказують на спрямованість професійної діяльності робітників на використання економічних знань, умінь і навичок. Тому ЕК робітника стає необхідною складовою частиною його професійної компетентності та вимагає формування в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, а визначення критеріїв, показників і рівнів оцінювання допоможе контролювати, оцінювати, аналізувати та коригувати цей процес.

Мета статті – визначення й обґрунтування критеріїв, показників і рівнів сформованості ЕК МКРМП.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній, довідниковій літературі пропонується широкий спектр підходів до визначення поняття «критерій». Походить це поняття від грецького «kriterion» та означає засіб для судження, ознаку, завдяки якій відбувається оцінка, визначення або класифікація явища чи процесу [9, с. 93].

У довідниковій літературі критерій трактується як «відмінна ознака», «пробний камінь», «мірило» [8, с. 377] і «є підставою для оцінювання, визначення або класифікації чогось» [1].

Нам імпонують наукові погляди М. Монахової та О. Діденко. Критерій, на думку М. Монахової, є сукупністю основних показників, що розкривають норму і є вищим рівнем розвитку відповідної якості [6, с. 6]. За допомогою критеріїв можна вста-

новити методи та засоби досягнення результату педагогічної дії [6, с. 6]. Поряд із цим О. Діденко зазначає, що критерій за своїм обсягом є ширшим поняттям, ніж показник. Показник, будучи складовою частиною критерія, є засобом якісної та кількісної оцінки критеріїв [3, с. 220].

Таким чином, критерій – це оцінка педагогічного явища, а в нашому дослідженні – це критерій сформованості ЕК МКРМП, який може мати не один показник, а декілька. Показники відображають кількісні та якісні характеристики сформованості ЕК. Якісні відображають наявність чи відсутність будь-якої властивості, а кількісні – міру вираженості, розвитку властивості. У формуванні ЕК критерії та показники взаємопов'язані та завдяки своїй єдності визначають організацію самого процесу.

Враховуючи, що структуру ЕК МКРМП складають економічні знання, уміння, економічне мислення, нами визначені взаємозалежні компоненти, а саме: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінний [7, с. 77-82]. Це дало підстави визначити критерії та показники сформованості такого процесу (табл. 1).

Мотиваційно-ціннісний критерій охоплює комплекс мотивів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Ми вважаємо, що формування ЕК кваліфікованого робітника повинне починатися з усвідомленого бажання учня стати конкурентоспроможним, бути мобільним, поповнювати та вдосконалювати свої професійні й економічні знання шляхом самоосвіти.

Мотиваційно-ціннісний критерій ЕК МКРМП базується на особистісних інтересах, бажаннях, мотивах, які майбутній фахівець повинен вміти корегувати, адаптуючись до постійних соціально-економічних змін. Це система ціннісних орієнтирів, де першочерговим завданням є не змусити учня вчити та набувати знання, а показати можливості, що відкриваються у практичній діяльності у разі обізнаності та розуміння процесів і явищ в економічному просторі.

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	1. Загально-пізнавальна мотивація. 2. Усвідомлення потреби у вивченні економіки, економічних явищ і процесів. 3. Ставлення до вивчення економічних предметів. 4. Ціннісні орієнтації особистості (прагнення до успіху та самореалізації).
Когнітивний	1. Рівень засвоєння економічних знань (глибина та повнота обсягу знань). 2. Рівень економічного мислення (здатність до розуміння смислів і логіки економічних процесів, ситуацій).
Діяльнісний	1. Здатність використовувати економічні знання для вирішення професійних завдань. Підприємницька компетентність.
Рефлексивний	1. Здатність до рефлексії, самоорганізованості, самооцінки та самоконтролю. 2. Відповідальність за якість виконаних дій.

Когнітивний критерій передбачає наявність певного рівня економічних знань, глибину сформованості цих знань, рівень економічного мислення (здатність до розуміння смислів і логіки економічних процесів, ситуацій). Формування ЕК МКРМП професії «Електромеханік з ремонту та обслуговування ЛОМ» згідно зі Стандартом професійної (професійно-технічної) освіти СП(ПТ) О 7241.S.95.11. можливе на основі вивчення предмету «Основи галузевої економіки та підприємництва», який розвиває загальнопрофесійні компетентності [10].

Також Стандартом професійної (професійно-технічної) освіти визначено, що учень повинен знати: поняття та класифікацію галузей промисловості України; галузеву структуру і показники, котрі її характеризують; основні фактори, які впливають на формування галузевої структури промисловості України; поняття ринку і ринкових відносин, формування та розвиток ринку; Національну програму сприяння розвитку підприємництва в Україні; Закон України «Про підприємництво»; організаційно-правові форми підприємництва; особливості підприємництва в галузі та тенденції його розвитку; основні економічні процеси, відносини та явища, які функціонують і виникають між суб'єктами економіки (підприємствами, державою та громадянами); основи менеджменту та маркетингу [10].

Водночас зазначено, що учень повинен уміти: розрахувати прибутковість, рентабельність та амортизацію під час виконання робіт чи надання послуг із ремонту й обслуговування ЕОМ та офісної оргтехніки; вирішувати задачі на дві та більше дій (ситуацій), змодельованих на основі економічних ситуацій побуту (реального життя) [10].

Таким чином, рівень розвитку когнітивного критерія для спеціальностей машинобудівного профілю характеризується повнотою, глибиною осмислення, міцністю знань із предметів економічного спрямування. Цей критерій визначає якість засвоєних знань.

Діяльнісний критерій включає комплекс умінь, тобто здатність використовувати економічні знання для вирішення професійних завдань, застосовувати новітні технології для розв'язку економічних завдань.

Орієнтуючись на вимоги нових стандартів на компетентнісній основі та враховуючи появу нових видів зайнятості на основі підприємництва, до діяльнісного критерія відносимо і підприємницьку компетентність.

Підприємницька компетентність передбачає реалізацію здатності учнів:

- співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними ресурсами, інтересами та потребами інших людей і суспільства;

- організовувати власну трудову та підприємницьку діяльність і роботу колективу, орієнтуватися в нормах та етиці трудових відносин;

- аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх із потребами ринку праці;

- складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності й особисті бізнес-проекти;

- презентувати та поширювати інформацію про результати власної економічної діяльності та діяльності колективу [5].

У Європейській довідковій системі підприємницька компетентність трактується як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя, як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати й організовувати підприємницьку діяльність [5].

Для визначення показників ЕК МКРМП за *рефлексивним критерієм* враховували наукові погляди О. Анисимова, А. Карпова, В. Краєвського, В. Лефевр, В. Метаєвої, В. Огнев'юк, В. Татенко, Г. Щедровицького та ін.

За визначенням А. Карпова, рефлексія є унікальною властивістю, притаманною лише людині. Це і стан усвідомлення чого-небудь, і процес репрезентації психіці свого власного змісту [4, с. 47]. Враховуючи, що вищим рівнем економічної компетентності є економічна свідомість [7, с. 79], рефлексію розглядаємо як особливий стан свідомості, яка формується на основі економічного мислення.

Як слушно зауважує Г. Десслер: «Правила економічної конкуренції змінилися» [2], і для майбутніх кваліфікованих робітників недостатньо бути технічно підготовленими, просто ефективно діяти. Виникає потреба в аналізі своєї діяльності, вирішенні й усуненні проблем. Для визначення показників сформованості ЕК МКРМП за рефлексивним критерієм ми враховували наукові погляди вчених, згідно з якими рефлексія є інструментом для усунення недоліків у роботі, особливою формою мислення, спрямованою на самостійність у професійній діяльності, здатністю до самоаналізу, самооцінки та самоконтролю, відповідальністю за якість виконаних дій.

Щодо класифікації рівнів сформованості, то серед педагогічних досліджень немає одностайності. Враховуючи визначені критерії, ми визначаємо три рівні для оцінювання сформованості ЕК МКРМП, а саме: низький, середній, високий.

Низький рівень сформованості ЕК передбачає елементарний прояв показників за визначеними критеріями, середній рівень характеризується ситуативним проявом, високий – високими показниками та високою якістю всіх визначених показників.

Висновки. Формування й оцінювання ЕК – це складний і комплексний процес. Як показують сучасні науково-педагогічні й експериментальні дослідження, проблема підготовки МКРМП стоїть дуже гостро. Розглядаючи ЕК як складову частину професійної компетентності, виявляємо, що для

оцінки рівня її сформованості потрібен діагностичний інструментарій, який складається з критеріїв, показників і рівнів. Визначений діагностичний інструментарій дасть можливість контролювати, оцінювати та коригувати процес формування ЕК МКРМП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/rivenj> (дата звернення: 26.11.2018).
2. Десслер Г. Управление персоналом / пер. с англ. Москва : «Изд-во БИНОМ», 1997. 432 с.
3. Діденко О.В. Критерії, показники та рівні сформованості творчості як професійної якості у майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вища освіта України*. 2007. С. 218-223.
4. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. № 5. С. 45-57.
5. Ключові компетентності для навчання впродовж життя. 2018. URL: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html> (дата звернення: 24.06. 2018).
6. Монахова М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактический исследований. *Школьные технологии*. 2001. № 5. С. 5-7.
7. Сікорак Л.А. Зміст та структура економічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю: стратегічний погляд. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2019. Вип. 53. С. 77-82.
8. Скопненко О.І., Цимбалюк Т.В. Сучасний словник іншомовних слів. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
9. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А.В. Семенова. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.
10. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти СП(ПТ) О 7241.С.95.11. 2017. Київ, 2017. 36 с.